

HEVOSETKIN NAURAA

Marja Kalske *Suomessa syntyneiden hevosten nimistö.* Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja. Publications of the Department of Finnish and General Linguistics of the University of Turku. Turku 2005. 564 s. ISBN 951-29-2784-5. ISSN 0356-8490.

Nimistöntutkimuksen ydinalueita ovat vanhastaan olleet paikannimien ja henkilönnimien tutkimus. Näihin pääryhmiin sijoittumattomat nimet on — ilmeisesti vähäisemmän tutkimuksen vuoksi — niputettu monesti ryhmään »muut nimet», johon yritysten ja tuotemerkkien ohella on sijoitettu muun muassa eläinten nimet. Marja Kalskeen väitöskirja on ensimmäinen Suomessa eläinten nimistä tehty. Siinä tarkastellaan Suomessa syntyneiden hevosten nimistöä, josta teoksen hakemistoon sisältyy yli 5 000 eri nimeä.

AIEMPAA TUTKIMUSTA ELÄINTEN NIMISTÄ

Saksalainen Frank Reinhold totesi vielä vuonna 1988 koirien nimistä kirjoittaessaan, että eläinten nimet ovat nimistöntutkimuksessa varsin vähän käsitelty alue.¹ Pian sen jälkeen Wilfried Seibicke (1989: 32–39) julkaisi bibliografian eläinten nimien tutkimuksesta saksalaisella kielialueella ja satunnaisemmin tiedoin muissa eurooppalaisissa kielissä ja totesi aihetta koskevan kirjallisuuden jäljittämisen olleen vaivalloista. Hän tavoitti kaikkiaan noin 120 julkaisua. Vanhimmat artikkelit olivat

1850-luvulta (härkien nimistä), tuotteliaimmat vuosikymmenet osuivat 1900-luvun alusta 1930-luvun loppuun. Suosituimpia tutkimuskohteita olivat koirien nimet.

Hevosennimet tulivat erillisinä kuvaan 1900-luvun alussa. Niitä koskevia artikkeleita oli alun toistakymmentä, mukana jokunen kirjakin, joista saksalaisen Edeltraud Dobning-Jülchin 1977 ilmestynyt *Pragmatik und Eigennamen* käsittelee erityisesti kilpahevosia.

Viime vuosina on eläinten nimien tutkiminen alettu katsoa etenkin Itä- ja Pohjois-Euroopassa jo yhdeksi onomastiikan tärkeäksi osa-alueeksi. Asiaan on paneuduttu etenkin Venäjällä, Slovakiassa, Tšekissä ja Puolassa. (Reichmayr 2005: 69–71.) Yksi tärkeä virstanpylväs oli vuonna 1996 Lublinissa Slovakiassa pidetty, eläinten nimiin eli slaavilaisella taholla *zoonyymeihin* ja niiden nimisysteemeihin keskittynyt konferenssi ja esitelmäjulkaisu. Eläinten nimien tutkimusalaan, terminologiaan, tylogiaan, tutkimusmetodeihin ja ajankohtaisiin ongelmiin on alettu kiinnittää huomiota ja eläinten nimien tutkimuksen hyötyä niin onomastiikan teorian kuin käytännön kannalta on alettu pohtia. (Warchol 2004: 773–793.)

¹ »Eigennamen von Tieren sind ein bei uns sehr selten bearbeitetes — und natürlich keinesfalls das wichtigste — Gebiet der Namenforschung» (s. 19).

Pohjoismaissa eläinten nimien, pohjoismaisessa terminologiassa *terionymien*, tutkimus on noudattanut samaa rataa. Ruotsissa hevostennimistä on kirjoittanut Hugo Karlsson (1983, 2004), ja vuonna 2000 siellä ilmestyi Katharina Leibringin laaja väitöskirja nautaeläinten nimistä. Norjalaisten Asbjørn Karbøn ja Kristoffer Krukenin tutkimus norjalaisista lehmiennimistä julkaistiin vuonna 1991. Pohjoismaisten nimistöntutkijoiden vuonna 1991 pitämän symposiumin *Övriga namn* raportti (1994) sisältää myös eläinten nimiä koskevaa tutkimusta; siinä on mukana suomalaisiakin kirjoittajia.

Esimerkiksi Saksassa kiinnostus koti-eläinten nimiin heräsi jo 1800-luvulla, ja tuolloin ne saivat huomiota myös Suomessa. J. R. Aspelin kirjoitti:

Tulin nähneeksi erään ystäväni pöydällä painetun paperin, jossa nimellä *Eläinten nimiä — Djurnamn* lueteltiin kuu-kausittain koko vuoden päivät ja päivittäin nimiä, kuten almanakassa ainakin. Siinä oli melkoinen joukko lehmän nimiä ja joitakuita kilpa-ajoista tunnettuja uudenaikaisia hevosen nimiä, esim. *Ampiainen, Polkka, Poku* ja *Putte*, mutta sen lisäksi milt'ei kaikki Kalevalan henkilöiden nimet sekä suomalaiset miesten ja naisten nimet kansanvalistus-seuran kalenterista. (*Uusi Suometar* 18.4.1886.)

Aspelin kritisoi mainittua almanakkaa ja piti sen nimiä vieraina; hänen mukaansa karjalla oli suomen kielessä ikivanhat nimensä, jotka kuvasivat eläinten ominaisuuksia ja joista voi heti arvata, minkä näköinen nimenkantaja on.

Sittemmin Suomessa hevostennimistä ovat kirjoittaneet 1910-luvulla Heikki Ojansuu ja A. V. Koskimies, joka esitteli Ojansuun artikkelin Virittäjässä (Ojansuu 1912; Koskimies 1913). Ojansuu tarkoitti suppeahkon tutkielmansa lähinnä maanviljelijöiden käyttöön ja keskittyi nautakarjan nimistöön, mutta luetteli myös pari sataa

hevosennimeä. Hän esitteli lehmien nimiä joitakin nimeämisperusteita, mutta luokitteli nimiä ryhmiin myös leksikaalisin perustein (hedelmät, marjat).

1980-luvulla aiheeseen tarttui Marja Kalske, jonka lisensiaatintyö *Suomessa syntyneiden hevosten nimistö* valmistui vuonna 1994. Siinä Kalske oli ottanut tehtäväkseen tarkastella nimistöä semanttisesti ja rakenteellisesti; vertailukohteena oli antropologi Claude Lévi-Straussin esittämä ranskalaisten kilpahevosten nimistö.

Sen jälkeen aiheesta on ilmestynyt ainakin viisi pro gradu -työtä (Koski 1997; Kuukasjärvi 1997; Villikka 1998; Partanen 2000; Honkanen 2001). Niissä on selvitelty nimistöä rakenteellisesti ja semanttisesti eli selvitetty nimeämisperusteita, sitä, millaisin leksikaalisin aineksin näitä nimi-ideoita ilmaistaan, millaisia nimiä leksikaaliset elementit muodostavat ja miten nimityypit periytyvät. Niissä näkyvät jo uudemman paikan- ja henkilönimistöntutkimuksen vaikutukset: nimeämisperusteiden ohella tarkastellaan nimenvallintaa, ja leksikaalinen ja nimisemanttinen taso erotetaan toisistaan. Hevostennimiä ja niiden valintaa on käsitelty myös professori Marianne Blomqvist muun muassa vuonna 1996 artikkelissaan *Namnlängden i en hästalmanacka*, jossa hänen primaariaineistonaan oli Svenska litteratursällskapetin 22 000 hevosennimeä sisältävä aineisto 1930-luvulta vuoteen 1986.

AIHE JA ONGELMA

Hevosten nimien tutkimus on siis lisääntynyt viime aikoina, mutta sitä ei ole vielä paljon. Kalskeen näkökulma on valtakunnallinen, ja hän onkin asettanut tavoitteekseen selvittää Suomessa syntyneiden hevosten nimisysteemit, niissä tapahtuneet muutokset ja muutosten syyt sekä nimien taustan, johon »liittyy myös nimeämis-

perusteiden etsintä» (s. 19). Ideana on pohdita, »miten ja ennen kaikkea miksi hevosten nimet muuttuvat. Syitä on haettava ihmisten elämäntavan muutoksista ja hevosnomistajan tavasta reagoida elämän — ja sen mukana kotieläimen aseman — muutoksiin. On kysyttävä, kuvastaako nimi hevosen olemusta, omistajan siihen asettamia toiveita vai kommentoiko omistaja hevosen välityksellä yhteiskunnan tapahtumia» (s. 29). Kalske ilmaisee tarkastelevansa nimistötä sekä nimenantajan ja hevosmaailman tuntijoiden kannalta että ulkopuolisten ihmisten kannalta ja selvittelee nimien monitulkintaisuutta ja niihin sisältyvää komiikkaa.

Aiheen valinnan lähtökohtana on tarkoitteen laji: hevoset. Kalske vertaa eri tarkoituksiin käytettävien hevosten nimiä toisiinsa ja etsii nimistön olemuksen ja muutosten syitä hevosten käyttötarkoituksista, alkuperästä ja suomalaisen yhteiskunnan olemuksesta ja muutoksista. Kohteiden perusominaisuuksien ja käyttötarkoituksen (työhevonen, harrastushevonen, ratsu tai kilpahevonen) mukaan hän on jakanut aineiston viiteen pääryhmään: 1) vanhaan kansanomaiseen hevosten nimi- ja nimityssysteemiin, 2) suomenrotuisten kantakirjahavosten nimistöön, 3) ratsujen nimistöön, 4) Suomessa syntyneiden lämminveriravuriin nimistöön ja 5) pienhevosten sekä ponien nimistöön (s. 30). Lisänä ovat hevosten rinnakkaisnimet. Lukuja täydentää katsaus *Hevoset ihmisten maailmassa*. Jokaiseen lukuun liittyy tiivistelmä.

TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA

Teoreettisina lähtö- ja vertailukohtina (luku 2.1) Kalske mainitsee erisnimen ja sen merkityksen, erisnimen funktiot ja erisnimen ja appellatiivin eron, erityyppiset ihmisten nimet ja suomalaiset kotieläinten nimet. Teoreettisena viitekehystenä ja ver-

tailuaineistona hän on käyttänyt ranskalaisen antropologin Claude Lévi-Straussin eläinten nimiä koskevaa teosta *The savage mind* (1966) sekä Mihail Bahtinin kirjallisuudentutkimuksesta tuttua karnevalisminäkökulmaa, jota ei ole suomalaisessa nimistöntutkimuksessa aiemmin sovellettu. Suomalaisen nimistöntutkimuksen kannalta esikuvat ovat lähinnä paikan- ja henkilönimistön analyysissä ja terminologiassa.

Lévi-Straussin mukaan maataishevosen nimi kuvaa kohdettaan, mutta kilpahevosten nimet eivät. Jälkimmäiset poimitaan puheen syntagmaattisesta ketjusta, minkä Kalske tulkitsee tarkoittavan sitä, että nimet valitaan puheesta tai kirjoituksesta sattumanvaraisesti. Lévi-Straussilla lehmät ovat lähinnä metonymisiä ei-inhimillisiä olentoja, joita kohdellaan objekteina, ja työhevokset muistuttavat tässä lehmiä, kilpahevokset puolestaan metaforisia ei-ihmisiä.

Kalske mainitsee Mihail Bahtinin karnevalismitheorian relevantiksi teoriaksi hevosten nimenantoperusteita pohdittaessa (s. 30). Bahtin oli venäläinen filosofi ja kirjallisuudentutkija, strukturalisti ja semiootikko, joka tutki myös kansanomaisista karnevaalikulutturia totuttujen vastakohta-asetelmien kumoamisena. »Virallisen juhlan vastakohtana karnevaali juhli ikään kuin tilapäistä vapautumista hallitsevasta totuudesta ja vallitsevasta järjestyksestä: kaikkien hierarkkisten suhteiden, etuoikeuksien, normien ja kieltojen tilapäistä kumoamista.» (Bahtin 2002 [1965]: 11.) Karnevaalissa kaikki katsottiin tasavertaisiksi. Kuvaavaa on nurinkääntämisen logiikka, joka herkeämättä vaihtaa ylhäisen ja alhaisen. Karnevalismin luonteeseen kuuluvat myös parodian ja ivamukaelman erilaiset muodot, alentamiset, profanoinnit, narrien kruunaukset ja kruunun riistot. Kieltäessään vallitsevan arvohierarkian karnevaaliparodia synnyttää samanaikaisesti uutta ja uudistaa. Keskeistä on nauru, joka ei ole yksilöllinen

reaktio yksittäiseen »naurettavaan ilmiöön». Nauru on yleiskansallista; kaikki nauravat ja yhdessä. Se on myös universaalialia, sillä se kohdistuu kaikkeen ja kaikkiin, myös naurajiin itseensä, ja samalla se on ambivalenttia: se iloitsee, mutta samalla pilkkaa, se kieltää ja myöntää, hautaa ja synnyttää uudelleen. (Mts. 11–13.)

AINEISTOT

Tekijä on ehtinyt kypsytää aihettaan lähes parinkymmenen vuoden ajan: hän on kerännyt sekä lisensiaatintyössään että väitöskirjassaan hyödyntämänsä kansanomaisen hevosten nimistön vuonna 1986. Sen jälkeen hän on kartuttanut aineistoa muun muassa kantakirjoista (varhaisimmat 1910-luvulta), hevosalan keskusjärjestön Suomen Hippoksen rekisteristä ja haastatteluin, joista uusin mukana oleva on vuodelta 2003. Aineisto on laaja ja monipuolinen. Sen suhde tutkimustavoitteeseen on oikea: aineistot ja otannat ovat harkittuja, riittäviä, relevantteja ja tarkoin valituilta ajankohdilta. Kypsyyttä osoittaa sekin, ettei liian pienistä aineistoista yritetäkään tehdä johtopäätöksiä (esim. s. 164–165).

Myös lähdeluettelo osoittaa aihetta koskevan kirjallisuuden kartoitetuksi varsin tarkkaan. Sen sijaan kielitieteellisen kirjallisuuden osuus on vähäisempää; työssä olisi ollut paikallaan esitellä esimerkiksi nimi- ja sanasemantiikan peruslähtökohtia ja eroja.

NIMIANALYYSI

Kalske analysoi nimiä rakenteellisesti ja sanasemanttisesti, kansanomaista hevosten nimistöä myös nimeämisperusteiden kannalta. Nimien morfologiseen analyysiin hän on soveltanut molemmissa töissään Terho Itkosen *Muoto-opin keruuoppaan* nominien taivutusryhmien ryhmittelyä, joka on kehitetty sanaston tarkastelua varten ja soveltuu

siksi vain osittain nimistön tarkasteluun. Nimiin sisältyvien toisten nimien selittäminen »sanoiksi» on johtanut paikoin umpikujaan; esimerkiksi sivulla 227 mainittu *Paverin* mainitaan sisältävän »oudon kantasan» (sivulla 223 kuitenkin kerrottu isän nimeksi *Pave*), ja hevostennimien morfologiseen katsaukseen sisältyy myös ihmisten etunimiä, joita on annettu hevoselle sellaisinaan, ei johdoksina (esim. *Alarik*, *Hermann*, *Marjatta*, s. 145). Keskeinen metodi on eri tarkoituksiin käytettyjen hevosten nimien tilastollinen vertailu, jossa lähinnä sanasemanttisesti tai rakenteellisesti tulkitut nimiryhmät jaotellaan ajallisesti ja sukupuolen mukaan.

Tulosten seuraamista vaikeuttaa se, että taulukot tai niiden kaltaiset asetelmat on esitetty häiritsevän epäselvästi. Koska taulukoissa ei ole otsikoita tai selityksiä siitä, mitä ne esittävät ja mikä on niiden otos tai lähdepohja, ei voi päätellä, kuinka merkittävää ominaisuutta tai ilmiötä ne kuvaavat. Prosenttisia jakaumia on esitetty harvoin. Laskelmissa on paikoin virheitä (esim. s. 399), eikä taulukoiden osoittamia tuloksia aina selitetä ja tulkita sanallisesti (esim. s. 354).

Nimistöntutkimuksen teoreettisen pohjan ja terminologian tuntemuksessa ja käytössä on selvää epävarmuutta. Sanastontutkimuksessa käytetyt termit ja metodit eivät ole suoraan siirrettävissä nimistöntutkimukseen. Onomastiseen rekursioon eli nimen »etymologointiin» kuuluu, että nimen taustaa ja rakennetta selvitetäessä kerrotaan esimerkiksi niistä leksikaalisista aineksista, joita nimeen sisältyy, ja käsitellään nimen ja nimen osien muutoksia ja nimen johtamista propriaaliselta kannalta, mutta ei takauduta enää taustalla olevien ainesten leksikaaliseen kehitykseen. Esimerkiksi nimen *Charles von Seth* viimeisen elementin *Seth* liittäminen nimenvälinnan kannalta muinaisegyptiläisen jumalan ja Vanhan

testamentin henkilönnimeen *Seth* on tarpeetonta, kun kirjoittaja tietää, että *von Seth* on tallin tunnus, joka on otettu nimeen sellaisenaan osoittamaan kasvattajaa (s. 317, 359).

Työn läpi käyvänä ongelmana onkin nimi- ja sanasemanttisten tasojen sekoittuminen. Todelliset nimeämisperusteet ja nimenvälinnan aihepiirit sekä niiden kautta luodut assosiativiset sisällöt eivät erotu aina selvästi toisistaan. Nimistöntutkimuksessa näistä tasoista käytetään termejä *sanasemanttinen* ja *lausesemanttinen*, mutta usein myös *leksikaalinen* ja *semanttinen*, jolloin *semanttinen* tarkoittaa lausesemanttista tasoa. Kalskeen tutkimuksessa sanaa *semanttinen* käytetään ensisijaisesti leksikaalisesta tasosta mutta myös yhteisesti sekä leksikaalisesta että lausesemanttisesta tasosta, mikä vaikeuttaa tarkoitettua sisällön ymmärtämistä. Tähän asiaan olisi ollut saatavissa apua, sillä nimien semantiikasta on kirjoitettu 1970-luvulta lähtien, ja nimisemanttista näkökulmaa on sovellettu 1990-luvulla myös hevosten ja muiden eläinten nimistä sekä ihmisten lempinimistä tehdyissä opinnäytetöissä. Epävarmuutta on myös muiden vakiintuneiden termien käytössä: esimerkiksi *henkilönnimi* tulkitaan vastoin käytettyjä lähteitä pelkästään etunimeksi (s. 46). Termien *polveutumisenimi* ja *tallinimi* (s. 16) määrittelyn yhteydessä olisi voinut mainita niiden ensimmäisen käyttöyhteyden.

Työn suurin ongelma on mielestäni se, ettei Kalske ole selvästi valinnut, mistä näkökulmasta hän nimiä tarkastelee: nimeämisen ja nimeäjän vai ulkopuolisen näkijän, lukijan ja tulkitsijan lähtökohdista. Nimiä voi tarkastella molemmista suunnista, mutta nämä näkökulmat tulisi pitää erillään. Nyt ne sekoittuvat: joskus nimiä analysoidaan nimeäjän kannalta (nimeämismotiivi), mutta useimmiten yritetään selittää, mitä tulkitsijat nimissä voisivat nähdä. Tästä

seuraavat edellä mainitut onomastiset ongelmat. Tämä vaikeuttaa myös tulosten vertailua muuhun eläinten nimien tutkimukseen.

Kalske osoittaa työssään hyvin sen, ettei nimien kuulija, näkijä tai tulkitsija voi ehkä koskaan tavoittaa nimistä niitä merkityksiä, joita nimeäjä on ajatellut. Tämä ei kuitenkaan näy itse analyysissä. Tässä tutkimuksessa on keskeistä nimien tulkinta kokijan kannalta, ja sen eteen on tehty paljon salapoliisityötä. Nimiä, joille on löytynyt todellinen leksikaalinen sisältö tai edes näennäissisältö, kvasitulkinta, kutsutaan tässä työssä *läpinäkyviksi*. Selitystä vaille jäävät ovat *läpinäkymättömiä* — niissäkin tapauksissa, joissa nimen muodostamisessa näkyy edellisen sukupolven tai tallin nimen vaikutus. Ulkopuolisen nimenkuulijan ja -näkijän näkökulma on vienyt tekijän myös luokittelemaan nimet ensisijaisesti läpinäkyviin ja läpinäkymättömiin nimiin. Tämän vuoksi hän on ajautunut käsittelemään polveutumisen- ja tallinimiä toisaalta »tosiasiallisina polveutumisen- ja talliniminä», toisaalta osana läpinäkymättömiä nimiä, esimerkiksi luvuissa 4, 5 ja 6. Leksikaalisesti yksitulkintaisten kansanomaisten hevostennimien ja polveutumisenimien todelliset nimeämisperusteet selviävät, muissa ryhmissä tulkinta on kirjoittajan.

Jos katsotaan, että nimille on tarpeen hakea assosiativisia selityksiä, olisi lähteen käyttö voinut olla systemaattisempaa etunimiselityksissä (olisi esimerkiksi voinut käyttää ensisijaisesti Väestörekisterikeskuksen etunimitiedostoa ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen puhuttelunimien kortistoa kirjallisuuden asemasta). Nimen sisällöksi esitetyt murre sanat olisi voinut paikantaa ainakin silloin, kun hevosen nimeämispaikkakunta on tiedossa.

Kalskeen työssä ei tutkita empiirisesti sitä, mitä ihmiset kuvittelevat näkevänsä nimissä. Sen sijaan tulkitsijana on tutkija,

joka edustaa itseään tai kuvitteellista henkilöä, joka tuntee kaikki ne sanat ja nimet, joihin nimet on äänteellisesti yhdistetty. Tällöin tutkimustulokseen vaikuttaa tutkija itse. Jos nimenannon konteksti unohdetaan, voivat nimien näennäisetkin selitykset viedä keinotekoiisiin, jopa mahdottomiin tulkintoihin. Esimerkiksi 1950-luvun aineistossa olevan nimen *Vinka* selitykseksi tarjotaan lentokonamerkkiä *Vinka*, joka kehitettiin vasta 1970-luvulla. Tuskin kaikki selityksiksi tarjotut oudot paikannimet (*Termus*, *Portella di Mare*), etunimien hypokorismit ja murre sanat ovat olleet nimenantajien tiedossa tai voivat olla kuulijan sellaisiksi tunnistettavissa. Useimmat nimet, jotka on selitetty hevosen luonnetta kuvaaviksi nimiksi, ovat todennäköisemmin mallinmukaisia toivenimiä tai polveutumisenimiä. Esitellessään hevosta luonnehtivia nimiä Kalske on kyllä asteriskilla merkinnyt, mitkä nimet ovat polveutumisenimiä, mutta ei aina (esim. sivulla 190 esiintyvän *Velikullan* isä oli *Iso-Veli*). Kun nimi rekisteröidään heti varsan syntymän jälkeen, ei monia »nimen paljastamia» ominaisuuksia voi ennalta nähdä.

HEVOSTENNIMISYSTEEMIT

Työn parasta antia ovat lukuisat tiivistelmät, joissa kirjoittajan aineiston ja hevosmaailman tuntemus pääsee esiin. Niistä selviää, että kansanomaiseksi hevosenimeksi riitti alkuaan jopa pelkästään sukupuolta kuvaava nimi, kuten *Ruuna* tai *Tamma*, kun tarkoite oli nimenantajan elinpiirissä ainoa lajissaan. Nimet olivat omakielisiä ja kuvailivat usein kohdettaan (*Rusko*, *Luja*). Ihmisten etunimiä ruvettiin antamaan vasta valioyksilöille, kilpahevosille; ensimmäinen maatiaishevonen valtakunnallisissa ravikilpailuissa oli tamma *Brita* vuonna 1865 (s.116). J. R. Aspelinin mainitsemat »uudenaikaisemmat nimet» *Putte* ja *Poku* ovat

Kalskeen aineistossa jo »varsinaisia hevosen erisnimiä», ja hevosille on valittu nimiä ihmistenkin almanakasta.

Kirjoittajan mukaan suomenrotuisten kantakirjaorien nimet ovat ihmisten nimien tapaan tiukemmin suomalaisia kuin vastaavien tammojen nimet, ja nimien valinnassa voi aistia myös ihmisyhteiskunnasta tuttuja perinteisiä sukupuolirooleja (s. 172). Kaupungistuvassa Suomessa »perinteiset hevosennimet» säilyivät kuitenkin pidempään tammoilla kuin oreilla (s. 185). Suomenhevosten nimet ovat kansainvälistymässä (s. 476).

Rekisteröityjen hevosten nimet ovat uniikkiniimiä, sillä toista samannimistä eivät säännöt salli. Tämä asettaa nimenantajalle tiettyjä vaatimuksia myös mielikuvituksen ja kielellisen variaation käytössä, jos nimen halutaan paljastavan muille hevosalan tuntijoille polveutumisen, kasvattajan, tallin tai vaikkapa rodun. Polveutumista tai lähtöpaikkaa voidaan ilmaista kaksiosaisilla nimillä (*Ero-Lysti* < isä *Ero-Lohko*, emä *Ilo*; *Arvolan Epeli* < kasvattajatallilla *Arvola*). Lämminverisen voi tunnistaa jo vieraskielisestä nimestä, joka voi olla »roolinimen» kaltainen (»rakenteeltaan ihmisen virallisen nimen kaltainen, mutta sisältö paljastaa, että kysymyksessä ei ole todellinen henkilö», »hevonen rinnastuu ihmisen rooliin, ei todelliseen ihmiseen», s. 477; *Lady Ceres*, *Prins Kennedy*, *Lolita Speed*), kun taas ponien nimiksi on valittu satuhahmoihin ja herkkuihin viittaavia nimiä (*Millivanilli*, *Rinkeli*, *Popcorn*). Islanninhevosille on tunnusomaista Suomen islanninhevosyhdistyksen ohjeiden edellyttämä *frá*-prepositio (*Dottir frá Hietala*), jolla näissä nimissä ilmaistaan puhdasrotuisuutta. Saatavilla on luetteloita islanninhevosille sopivista islanninkielisistä etunimistä.

Tiivistelmät tarjoavat paljon kiinnostavaa tietoa eri hevosryhmien nimistön kehityksestä ja eroista toisiin ryhmiin verrattu-

na. Kun tulokset on sidottu kunkin ajankohdan viitekehyyteen, eri hevosryhmien nimien tyypilliset piirteet, ajalliset muutokset ja muutosten taustat selviävät. Luku *Hevoset ihmisen maailmassa* sitoo muuten irrallisten hevosryhmien nimet yhteen ja luo kokonaisnäkemystä. Aineisto olisi tarjonnut hyvän pohjan myös nimien systeeminomaisuuden selvittämiseen ja esittämiseen joko graafisesti tai taulukoiden. Sellaiseen olisi saanut hyviä viitteitä muun muassa edellä mainituista pro gradu -tutkielmista.

NAURAVAT NIMET

Hevosten nimeämisessä havaittava tahallinen monitulkintaisuus on sinänsä tärkeä ja kiinnostava piirre. Nimen valinnassa voidaan käyttää samanaikaisesti useita eri kriteerejä ja valintaperusteita. Isän ja emän tai jommankumman nimestä teknisesti yhdistelmällä luotu uusi nimi voi näyttää ulkopuolisen silmissä sisältävän jonkin täysin mielekkään sanan ja herättää sen kautta hauskoja mielleyhtymiä samalla, kun se voi hevosmaailmaa tuntevalle kertoa myös hevosen polveutumisesta (*Kabinetti-Kari*, isä: *Hovi-Ari*).

Niin paikan- kuin henkilönnimien tutkimuksessa on paljolti pitäydytty konkreettisesti maailmassa: tarkattu, mihin fyysisen kohteeseen tai konkreettiseen tapahtumaan paikannimi voi viitata tai millä perusteilla henkilönnimi on annettu. Nopeasti levinneitä samantyyppisiä piirteitä on selitetty muodilla. Muodinkin takana on jokin arvomaailma, jokin »virtuaalinen taso», jonka nimeäjä on onnistunut nappaamaan. Tätä tasoa tavoittavat myös muun muassa yritys- ja tuotenimet. Kalskeen esittämät »naamioidut talli- ja polveutumisenimet», hevosten roolinimet ynnä muut kertovat sosiaalisesta ympäristöstämme ehkä enemmän kuin arvaammekaan, vaikka sisältäisivätkin hevosalan sisäpiirihuumoria.

Kalskeen tutkimus antaa tukea sille, että hevosten nimeämisessä on karnevalistisia piirteitä. Karnevalismin ilmentymistä olisi voinut tosin syventää; esimerkiksi kirjoittajan näkemys nimien yhteiskuntaan ja kirkkoon kohdistuvasta kritiikistä jää liiaksi kirjoittajan oman tulkinnan varaan varsinkin selvissä polveutumisenimissä (esim. *Paavin-Poika*, isä: *Hovi-Paavi*).

Kieli on enimmäkseen sujuvaa, joskin terminologista epätarkkuutta ja huolimattomuutta sananvalinnassa, kirjoitusasuissa, tavutuksissa ja johdinainesten ja nimielementtien alleviivauksissa esiintyy. Tekstin tekninen viimeistely on monin paikoin puutteellista: esimerkiksi sivujen 245–248 taulukot ovat terävyydeltään epätarkkoja.

Aiheeltaan Kalskeen työ on meillä ensimmäinen eläinten nimestä ja hevostennimestä tehty väitöskirja. Tutkimus osoittaa, että kirjoittaja on ollut innostunut aiheestaan ja tuntee sen hyvin. Hevosten nimet ovat hevosurheilun ja raviveikkauksen saaman säännöllisen mediajulkisuuden vuoksi näkyvämmiin esillä kuin minkään muun eläinryhmän nimestö, ja aihetta kohtaan on sen selvän systeeminomaisuuden vuoksi alettu tuntea yhä enemmän mielenkiintoa. Kotoisen muuttuminen julkiseksi, ainutlaatuisen rekisterinimen vaatimus ja nimien systeeminomaisuus sekä rajoittavat että haastavat. Kielen keinoin, luomalla tietoisesti monitulkintaisia, jopa hullunkurisia nimiä hevosmiehet ja -naiset luovivat sovinnaisuuksien ja tärkeilyn maailmassa otamalla siitä nauravan niskalengin. ■

SIRKKA PAIKKALA

Sähköposti: sirkka.paikkala@kotas.fi

LÄHTEET

ASPELIN, J. R. 1886: Nautaeläinten nimestö. – *Uusi Suometar* 90–91/1886 (18.4. ja 20.4.).

- BAHTIN, MIHAIL 2002 [1965]: *François Rabelais — keskiajan ja renessanssin nauru*. 3. painos. Helsinki: Otava.
- BLOMQUIST, MARIANNE 1996: Namnlängden i en hästalmanacka. *NORNA-rapporter 60. Den ellefte nordiske navneforskerkongressen. Sundsvollen 19.–23. juni 1994* s. 197–208. Toim. Kristoffer Kruken.
- DOBNING-JÜLCH, EDELTRAUD 1977: *Pragmatik und Eigennamen. Untersuchungen zur Theorie und Praxis der Kommunikation mit Eigennamen, bes. von Zuchttieren*. Tübingen: Niemeyer.
- HONKANEN, ANITA 2001: *Suomenhevosten kutsuma- ja lempinimistä*. Pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.
- KALSKE, MARJA 1994: *Suomessa syntyneiden hevosten nimistö*. Lisensiaatintyö. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- KARBØ, ASBJØRN – KRUKEN, KRISTOFFER 1991: *Gullhorn og dei andre. Kunamn i Noreg*. Oslo: Landbruksforlaget.
- KARLSSON, HUGO 1983: Hästnamn under karolinsk tid. – *Språk och tradition. Festskrift till Sven Benson* s. 86–109. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- 2004: *Namn på kungl. Maj:ts hästar 1628–1815. En ord- och namnstudie*. Namn och samhälle 16. Uppsala: Uppsala universitet.
- KOSKI, PIA 1997: *Pålle, Brunte och Ryssviten. Om hästnamn på Åland ca 1900–1980*. Pro gradu -avhandling. Institutionen för nordiska språk vid Helsingfors universitet.
- KOSKIMIES, A. V. 1913: Kotieläintemme suomenkielinen nimistö. – *Virittäjä* 17 s. 54–71.
- KUUKASJÄRVI, NEENA 1997: *Suomenhevosten nimistä*. Pro gradu -työ. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- LEIBRING, KATHARINA 2000: *Sommargås och Stjärnberg. Studier i svenska nötkreatursnamn*. Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi LXIX. Uppsala: Gustav Adolfs akademien för svenska folkkultur.
- LÉVI-STRAUSS, CLAUDE 1966: *The savage mind*. The nature of human society series. Chicago: University of Chicago Press. (Alkuteos *La pensée sauvage*, Paris 1962.)
- OJANSUU, HEIKKI 1912: *Kotieläintemme suomenkielinen nimistö. Etupäässä maanviljelijäin tarpeeksi*. Helsinki: Kirjapaino-osakeyhtiö Sana.
- PARTANEN, KATRIINA 2000: *Kultapojuja Saunapalvi. Hevosten lempinimet ja nimeämistavat*. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- REICHMAYR, MICHAEL 2005: *Von Ajda bis Žuži. Slawisches in österreichischen Rindernamen. Eine sprachliche und kulturhistorische Analyse*. Wissenschaftliche Schriftenreihe des Pavelhauses 8. Bad Radkersburg: Pavelhaus.
- REINHOLD, FRANK 1988: Hundenamen in Reuß ältere Linie zwischen 1846/51 und 1871. – *Namenkundliche Informationen* 53 s. 19–24. Leipzig: Karl-Marx-Universität.
- Suomen Hippoksen hevostietokanta: <http://www.hippos.fi/hippos/>.
- SEIBICKE, WILFRIED 1989: Tier-Eigennamen. Eine bibliographie. – *Namenkundliche Informationen* 55 s. 32–38. Leipzig: Karl-Marx-Universität.
- WARCHOL, STEFAN 2004: Tiernamen. – Andrea Brendler & Silvio Brendler (toim.), *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik* s. 773–793. Hamburg: Baar.
- VILLIKKA, MINNA 1998: *Suomenhevosten nimiä ja nimeämisperusteita*. Pro gra-

du -työ. Joensuun yliopiston suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurintutkimuksen laitos.

Övriga namn. NORNA-rapporter 56. Handlingar från NORNA:s nittonde

symposium i Göteborg 4–6 december 1991. Toim. Kristinn Jóhannesson, Hugo Karlsson ja Bo Ralph. Uppsala: NORNA-förlaget 1994.

OULUN KAUPUNKINIMISTÖ

Ritva Toropainen *Oulun paikannimet — mistä nimet tulevat.* Oulu 2005. 350 s. ISBN 952-91-9545-1.

Ritva Toropainen tarkastelee väitöskirjatutkimuksessaan Oulun paikannimistöä kaupungin koko 400-vuotisen historian aikana, kaupungin perustamisesta 1900-luvun loppupuolelle saakka. Toropaisen tutkimuksen valmistuminen osuu kaupunkinimitutkimuksen vahaan nousukauteen. Viiden viime vuoden aikana Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja yliopiston suomen kielen laitosten yhteisissä kaupunkinimistöhankeissa on tutkittu ennen kaikkea kaupunkilaisten luomaa epävirallista kaupunkinimistöä ja nimenkäyttöä. Hankkeissa on valmistunut viitisenkymmentä opiskelijoiden pro gradu -tutkielmaa ja pienempää opintotyötä. Ritva Toropaisen tutkimus on meillä ensimmäinen kaupunkinimistöstä tehty väitöskirja. Kaupunkien kadunnimiä on ainakin Euroopassa tutkittu runsaasti, mutta tutkimustuloksia ei ole julkaistu tieteellisinä monografioina vaan suurelle yleisölle tarkoitettuina sanakirjamaisina hakuteoksina. Esimerkiksi Pohjoismaissa on ilmestynyt useita laadukkaita

kaupunkinimikirjoja, mutta vain yksi väitöskirja, vuonna 1970 valmistunut tanskalaisen Bent Jørgensenin tutkimus *Dansk Gadenavneskik*.

Toropaisen tutkimuksella on vahvat yhteydet aiempiin kaupunkinimitutkimuksiin, mutta se myös poikkeaa niistä monin tavoin. Tutkimuksen kohteena ovat yleensä olleet vain kaupunkirakenteeseen kuuluvien paikkojen, kulkuväylien ja alueiden, nimet. Toropainen on ottanut tutkittavakseen koko kaupunkinimistön, johon kuuluvat viranomaisten suunnittelemien kaavanimien lisäksi vanhojen, nimenkäyttäjyhteisöissä spontaanisti syntyneiden luonnonpaikkojen nimet. Luontonimien mukaanotto on onnistunut ratkaisu: niiden avulla Oulun paikannimistöä syntyy kokonaiskuva, jossa on maiseman luoman kehysten lisäksi myös ajallista syvyyttä.

Tutkimuksen tavoitteena on aineiston kaikkien paikannimien, niin luontonimien kuin kaavanimienkin, alkuperän selvittäminen. Toropaisen tutkimusaineisto, noin